

SOCIAL AND BEHAVIORAL SCIENCES

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.1.19>

OPINIA PUBLICZNA NA TEMAT PROBLEMÓW ŚRODOWISKOWYCH I ICH ROZWIĄZAŃ NA UKRAINIE I W NIEMCZECH: ANALIZA PORÓWNAWCZA

Anton Buhaichuk

student programu doktorskiego PhD Katedry Nauk Politycznych i Administracji Publicznej

Wydziału Historii, Nauk Politycznych i Bezpieczeństwa Narodowego

Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Łesi Ukrainki (Łuck, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-1107-9258

antonbugaichuk@gmail.com

Adnotacja. W artykule przeprowadzono analizę porównawczą opinii publicznej na temat problemów środowiskowych, problemu zmian klimatu i ich rozwiązania na Ukrainie i w Niemczech w latach 2020-2021. Stwierdzono, że badania socjologiczne na ten temat w Niemczech częściej kładły nacisk na problem zmian klimatu, a na Ukrainie – na szerszy zakres problemów środowiskowych, w tym zanieczyszczenie zbiorników wodnych, powietrza i gleb. Natomiast w odniesieniu do zmian klimatu badań jest mniej. Również w samych wynikach badań opinii publicznej w Niemczech panuje obawa o zmiany klimatu, a na Ukrainie – o zanieczyszczenie środowiska, w szczególności wody, jakości żywności. Oba kraje są zdominowane przez opinię publiczną, że władza nie robi wystarczająco dużo, aby rozwiązać problemy środowiskowe, a także istnieje gotowość do podjęcia pewnych działań w celu ich rozwiązania na poziomie gospodarstwa domowego. Chodzi przede wszystkim o sortowanie odpadów, „inteligentne” zużycie, zmniejszenie zużycia towarów i oszczędność energii.

Słowa kluczowe: opinia publiczna, analiza porównawcza, problemy środowiskowe, zmiany klimatu, polityka ekologiczna, Ukraina, Niemcy.

PUBLIC OPINION ON ENVIRONMENTAL PROBLEMS AND THEIR SOLUTIONS IN UKRAINE AND GERMANY: A COMPARATIVE ANALYSIS

Anton Buhaichuk

PhD candidate at the Department of Political Science and Public Administration Faculty of History,

Political Science and National Security

Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-1107-9258

antonbugaichuk@gmail.com

Abstract. The article provides a comparative analysis of public opinion on environmental issues, climate change and their solutions in Ukraine and Germany in 2020–2021. It has been established that sociological research on this topic in Germany more often focuses on the problem of climate change, and in Ukraine – on a wider range of environmental problems, including pollution of water, air and soil. On the other hand, there is much less research on climate change in Ukraine. Also in the results of public opinion polls in Germany there is a predominance of concerns about climate change, and in Ukraine – about environmental pollution, including water or food quality. In both countries, public opinion prevails that the authorities are not doing enough to solve environmental problems, and there is a willingness to take certain actions to solve them at the household level. These are primarily waste sorting, “smart” consumption, reduced consumption of goods and energy efficiency.

Key words: public opinion, comparative analysis, ecological problems, climate change, ecological policy, Ukraine, Germany.

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ЩОДО ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТА ЇХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Антон Бугайчук

*здобувач докторантської програми PhD кафедри політології та публічного управління
факультету історії, політології та національної безпеки*

Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-1107-9258

antonbugaichuk@gmail.com

Анотація. У статті проведено порівняльний аналіз громадської думки щодо екологічних проблем, проблеми зміни клімату та їх розв'язання в Україні й Німеччині у 2020–2021 роках. Установлено, що в соціологічних дослідженнях на тему в Німеччині частіше робили акцент на проблемі зміни клімату, а в Україні – на ширшому спектрі екологічних проблем, зокрема забрудненні водою, повітря та ґрунтів. Натомість щодо змін клімату досліджень значно менше. Також у самих результатах опитувань громадської думки в Німеччині спостерігається переважання стурбованості щодо змін клімату, а в Україні – щодо забруднення довкілля, зокрема води, якості харчових продуктів. В обох країнах переважає громадська думка про те, що влада робить недостатньо для розв'язання екологічних проблем, а також присутня готовність до певних дій для їх розв'язання на побутовому рівні. Йдеться передусім про сортування відходів, «розумне» споживання, зменшення споживання товарів та енергоощадність.

Ключові слова: громадська думка, порівняльний аналіз, екологічні проблеми, зміни клімату, екологічна політика, Україна, Німеччина.

Вступ. Екологічні проблеми є одними з ключових у сучасному світі. Зокрема, станом на 2021 р. для світової спільноти гостро постала проблема пом'якшення та адаптації до наслідків зміни клімату. Також широко обговорюються проблеми знищення лісів та інших екосистем, поводження з відходами, забруднення водою і світового океану тощо. Зокрема, такі проблеми були головними для саміту COP26 у Глазго, саміту лідерів «Групи 20», «Групи 7» та інших. Також проблема зміни клімату є однією з найважливіших для Організації Об'єднаних Націй. Проте публічні заяви політичних лідерів і посадовців не завжди відповідають реальним діям урядів держав, а також можуть відрізнятись від рівня стурбованості екологічними проблемами й готовності реагувати з боку суспільства (IGA, 2020; Harrabin, 2021; UN, 2021).

Стаття присвячена порівнянню громадської думки у двох країнах – Україні й Німеччині – про ставлення до екологічних проблем і можливих рішень. Період дослідження – 2020–2021 рр., оскільки з початку 2020 р. до списку важливих для населення проблем з об'єктивних причин була включена пандемія COVID-19, що, за нашою гіпотезою, вплинуло на список ключових пріоритетів.

Вибір України й Німеччини зумовлений потребою порівняти ставлення суспільства до проблеми зміни клімату у високорозвинутій країні, де «зелені» політичні сили мають сильні позиції (Німеччина), і країні, що розвивається, де «зелені» мають слабші позиції (Україна). Так, за підсумками до виборів Бундестагу у 2021 р. німецькі «зелені» (Alliance '90/The Greens) отримали третє місце та 14,8% голосів, а також посіли свої позиції у багатьох регіональних рада. Натомість в Україні «зелені» (Партія зелених України) взагалі не представлені в парламенті з 2002 р., а на парламентських виборах 2019 р. отримали лише 0,66% голосів. Таким чином, порівняльний аналіз ставлення суспільства в Україні й Німеччині до проблеми зміни клімату як однієї з ключових для «зелених» дозволить встановити один із чинників, що впливають на ставлення суспільства до такого ідеологічного напрямку (Hasselbach, 2021; ПЗУ, 2021).

Водночас варто відзначити, що популярність «зелених» політичних партій пов'язана не тільки з актуальністю проблем екології та зміни клімату, зокрема для суспільства. На неї також впливають інші суб'єктивні й об'єктивні чинники, які можуть стосуватися як ситуації в країні, так і репутації, практик і меседжів конкретної партії чи кандидатів. Потрібно врахувати, що «зелені» не мають монополії на використання меседжів і дії в галузі зміни клімату. Зокрема, на згаданих міжнародних самітах жоден з очільників держав чи міжнародних структур фактично не представляв суто екологічну політичну силу. Отже, порівняльний аналіз громадської думки у двох країнах можна коректно екстраполювати на потенційну прихильність до «зеленого» напрямку в цілому, а не конкретної політичної партії.

У статті використаний метод порівняльного аналізу для зіставлення результатів подібних опитувань громадської думки на екологічну тематику в Україні й Німеччині за 2020–2021 рр. Попри певні відмінності у формулюванні запитань і варіантах відповідей, а також той факт, що питання ставили різними мовами, ми вважаємо можливим таке порівняння для визначення певних закономірностей і тенденцій.

Громадську думку українців у контексті прийняття політичних рішень досліджували: Н. Куць для міжнародної благодійної організації «Екологія – Право – Людина», Інститут Горшеніна спільно з Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні, С. Матуса, Г. Левіна й інші. На міжнародному рівні порівняльний аналіз громадської думки щодо екологічних питань, енергетики й зміни клімату проводили Б. Андерсон і Т. Бомельт, М. Фейрбразер. Фундаментальне дослідження щодо громадської думки на тему екологічної політики в США провели Д.П. Деніелс, Дж.А. Кноснік, М.П. Тічі й Т. Томпсон. Також варто

відзначити одне з найбільших досліджень громадської думки на тему змін клімату Peoples' Climate Vote, проведене у 2020 р. соціологічним департаментом Оксфордського університету на замовлення Програми розвитку ООН.

Результати дослідження. У роботі проведено порівняльний аналіз даних шести соціологічних опитувань, які містять дані про ставлення суспільства в Україні й Німеччині до різних питань екології, енергетики й зміни клімату.

У випадку України ми взяли до уваги три дослідження, зроблені у 2020–2021 рр.:

1) дослідження, проведене Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення Програми розвитку ООН в Україні у дві хвили з 30 листопада по 14 грудня 2018 р. та з 8 по 18 лютого 2020 р. Взято результати лише в частині 2020 р. (далі – дослідження № 1 UA) (Заїка, 2020);

2) дослідження «Екологічні тренди в Україні: погляд громадян», проведене Інститутом Горшеніна спільно з Представництвом Фонду імені Фрідріха Еберта в Україні в листопаді – грудні 2020 р. (далі – дослідження № 2 UA) (Інститут Горшеніна, 2020);

3) загальнонаціональне опитування «Захист довкілля в громадській думці українців», проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно із Центром політичної соціології із 14 по 24 серпня 2021 р. в усіх регіонах України, за винятком Автономної Республіки Крим та окупованих територій Донецької та Луганської областей (далі – дослідження № 3 UA) (Фонд «Демократичні ініціативи», 2021).

У випадку Німеччини були враховані такі дослідження:

1) дослідження Transatlantic Trends 2020, проведене у дві хвили 9–22 січня та 11–19 травня 2020 р. компанією Kantar Public (далі – дослідження № 1 FRG) (Kantar Public, 2020);

2) результати регулярних замірів у рамках проекту Politbarometer від Forschungsgruppe Wahlen e.V. у частині ставлення до екологічних питань у 2020–2021 рр. (далі – дослідження № 2 FRG) (Politbarometer, 2021);

3) дослідження Eurobarometer від Європейської Комісії на тему клімату й довкілля, проведене в березні – квітні 2021 р., в частині результатів для Німеччини (далі – дослідження № 3 FRG) (Eurobarometer Climate, 2021);

4) дослідження Eurobarometer від Європейської Комісії на тему загальних пріоритетів суспільства в Німеччині, проведене 15 червня – 08 липня 2021 р. (далі – дослідження № 4 FRG) (Eurobarometer, 2021);

5) дослідження EARTH DAY 2020: How does the world view climate change and Covid-19 від IPSOS GLOBAL ADVISOR, проведене у квітні 2020 р. (далі – дослідження № 5 FRG) (IGA, 2020).

Їх результати розглянуті в кількох вимірах. **Перший ключовий вимір** – це важливість екологічних і кліматичних питань на фоні інших питань, які турбують суспільство.

Україна		
Дослідження № 1 UA	Дослідження № 2 UA	Дослідження № 3 UA
Запитання: яким питанням, на Вашу думку, має приділятися найбільше уваги на національному рівні (назвіть, будь ласка, питання в порядку важливості: перше за важливістю, друге за важливістю, третє та до 12 за важливістю)?	Запитання: які проблеми в Україні Вас хвилюють найбільше (респонденти могли обрати не більше п'яти варіантів відповіді)?	Запитання: на Вашу думку, які з перерахованих нижче загроз для безпеки країни є найактуальнішими натеper (виберіть не більше 5 відповідей)?
Роль екології: розв'язання екологічних проблем, охорона довкілля – 7,49 бала з 12. 1.7% опитаних назвали це головним питанням. Загалом – восьме за важливістю	Роль екології: екологічна ситуація – 25,6%. Загалом – сьоме за важливістю	Роль екології: екологічна катастрофа (забруднення повітря, води) важлива для 26,1%. Загалом – друге за важливістю

Німеччина		
Дослідження № 1 FRG	Дослідження № 2 FRG	Дослідження № 3 FRG
Запитання: на який ключовий глобальний виклик має реагувати ваша країна?	Запитання: що, на вашу думку, є найважливішою проблемою Німеччини натеper (виберіть до двох варіантів відповіді)?	Запитання: що із цього ви вважаєте найсерйознішою проблемою світу в цілому (до чотирьох відповідей)?
Роль екології: зміни клімату – 24% (другий пріоритет)	Роль екології: зміни клімату – коливання від 9% до 51% упродовж 2020–2021 рр. (перший, другий або третій пріоритет)	Роль екології: зміни клімату – 60% (другий пріоритет), погіршення стану довкілля – 38% (п'ятий пріоритет)

Результати порівняння показують, що в цілому питання екології є в списку пріоритетів як для українського суспільства, так і для німецького. Водночас під час зіставлення громадської думки у двох країнах потрібно розуміти, що існує принципова відмінність у постановці запитань і відповідей із боку дослідницьких організацій. Так, у Німеччині станом на 2021 р. «зміни клімату» виділяють як окрему категорію, яка часто домінує над усіма іншими екологічними проблемами. В Україні ж у рамках соціологічних досліджень

часто обмежуються загальними формулюваннями як «екологічна ситуація», «екологічна катастрофа» або більш специфічними: «забруднення», «охорона довкілля» тощо. Таку відмінність можна частково пояснити об'єктивними причинами: в Німеччині існує ефективніша, ніж в Україні, система збору й переробки відходів, а також нижчий рівень сприйняття корупції, тому проблеми нелегального вирубування лісів, нелегального забруднення територій чи сміттєзвалищ менш актуальні. У результаті на перший план виходить саме проблема зміни клімату, яка спричинена самим способом господарювання у світі на основі викопного палива, тобто часто не є порушенням якогось конкретного закону чи наслідком корупції. Натомість в Україні проблеми забруднення повітря, вод, земель, нелегальних рубок лісу можуть бути на рівні або навіть гострішими за глобальну зміну клімату в короткостроковій перспективі, яка найбільш очевидна для сприйняття пересічної людини (Драчук, 2021; Пробитюк, 2017).

Ураховуючи такі об'єктивні обставини, варто відзначити, що в Німеччині екологічні проблеми загалом стоять вище, ніж в Україні. У двох дослідженнях 2021 р. вони на однаковій – другій – позиції. Натомість у двох дослідженнях 2020 р. існує суттєва різниця. Для України варто відзначити вищий рівень стурбованості соціальними й економічними проблемами. Також спільною для обох країн є стурбованість пандемією COVID-19 як один із ключових пріоритетів.

Другим виміром є оцінка того, наскільки важливими є специфічні екологічні проблеми й наскільки поганою вважають громадяни екологічну ситуацію в цілому. Учасники дослідження № 1 UA відповіли, що трьома екологічними проблемами, які їх найбільше турбують, є «забруднення водойм, неякісна питна вода» – 70%, «вирубка лісів» – 63,3%, «забруднення повітря» – 54,9%. Натомість одна з пріоритетних у Німеччині категорія «Зміна клімату, аномальні (нетипові) погодні умови та явища (повені, шторми, смерчі й інші природні катаклізми)» у дослідженні турбувала тільки 17,3% респондентів.

Дослідження № 2 UA показує відмінність у важливості екологічних проблем у світі, в Україні й у населеному пункті проживання респондента. Так, найважливішими у світі опитані вважали «Забруднення води (океанів, морів, озер, річок, водосховищ, підземних вод), дефіцит чистої питної води» – 50,8%, «глобальне потепління, зміна клімату» – 47,9%, «посухи, лісові пожежі» – 44,1%. На рівні країни найважливішими визначили «забруднення води (океанів, морів, озер, річок, водосховищ, підземних вод), дефіцит чистої питної води» – 51,0%, «зростання кількості побутових і промислових відходів» – 45,9%, «забруднення атмосферного повітря» – 38,1%. У своєму населеному пункті респонденти вважали ключовими проблемами «забруднення води (океанів, морів, озер, річок, водосховищ, підземних вод), дефіцит чистої питної води» – 54,6%, «зростання кількості побутових і промислових відходів» – 54,1%, «низька якість харчових продуктів, наявність у них шкідливих речовин» – 38,0%.

Серед проблем, які найбільше впливають на учасників дослідження № 3 UA, на їхні родини й оточення, респонденти назвали забрудненість водойм (46%), засміченість побутовими відходами (33%), надмірне споживання хімдобрих (27%). Водночас 36% опитаних вважали, що на рівні країни найважливіше розв'язати проблему забруднення ґрунтів; по 35% – вважали першочерговими до розв'язання проблеми скорочення лісів і забруднення води; 34% – зазначили забруднення повітря, а 31% – необхідність розв'язувати проблему накопичення відходів (як промислових, так і побутових).

Натомість у дослідженнях громадської думки Німеччини ми чітко прослідковуємо тенденцію до більшої пріоритетності проблеми зміни клімату й питань енергетики. Дослідження № 5 FRG показує, що 44% опитаних вважали «глобальне потепління та зміни клімату» найважливішою проблемою. 35% – відзначили проблемою «надмірне пакування споживчих товарів», 30% – «майбутні джерела енергії та ресурси». Також із дослідження № 3 FRG ми бачимо, що проблема зміни клімату суттєво переважає за важливістю в громадській думці за проблему погіршення стану довкілля (60% проти 38%).

Таким чином, ми бачимо, що в Україні більше респондентів вважають зміни клімату суттєвою глобальною проблемою, проте значно менше хвилюються щодо них на рівні країни або свого населеного пункту. Натомість у Німеччині проблема зміни клімату залишається найважливішою і на рівні країни. Також для німецького суспільства питання енергетики в цілому важливіші.

Натомість в Україні серед проблем, які турбують суспільство, загалом домінують питання забруднення води, повітря та засмічення земель. Зокрема, спільною для всіх трьох проаналізованих опитувань є домінуюча проблема якості води й забруднення водойм.

Третій ключовий вимір – розподіл відповідальності за подолання різноманітних екологічних проблем. Дослідження № 1 UA показало, що, на думку опитаних, найбільший вплив на розв'язання екологічних питань мають самі громадяни (31%). 26,3% покладають найбільшу відповідальність на Верховну Раду, 19,0% – на уряд, 15,7% – на місцеві органи влади, 2,3% – на бізнес.

Водночас формулювання питання може суттєво впливати на результат. Так, на питання «Як Ви вважаєте, хто має нести головну відповідальність за покращення екологічної ситуації у Вашому населеному пункті?» в дослідженні № 2 UA 63,7% назвали ключовою місцеву владу, 35,2% – громадян, 29,8% – центральну владу, 22,5% – підприємців-забруднювачів, 21,1% – спеціалізовані екологічні відомства й служби, 7,9% – міжнародні структури й іноземні держави, 2,7% – неурядові екологічні організації. Таким чином, акцентування на екологічних проблемах саме конкретного населеного пункту суттєво зміщує наголос до ролі місцевої влади, а також підприємств-забруднювачів.

Також варто відзначити низьку оцінку діям влади щодо розв'язання екологічних проблем. Дослідження № 2 UA показує: 85,7% опитаних вважали, що політики й державні діячі приділяють недостатньо уваги

екологічним проблемам в Україні. Дослідження № 1 UA показує майже такий же результат: 86% вважали, що влада робить недостатньо для розв'язання екологічних проблем та охорони довкілля.

Водночас згідно з дослідженням № 1 UA найбільше від держави очікують таких заходів: виділяти більше державних коштів на підтримку відновлювальних джерел енергії та енергоефективності – 45,1%, підвищувати адміністративну відповідальність громадян за шкоду довкіллю – 34,7%, стимулювати (в тому числі фінансово) відповідальну поведінку населення (наприклад, використання енергоефективних пристроїв, економне споживання ресурсів, сортування сміття тощо) – 30,9%. Самі ж опитані згідно з дослідженням готові до таких заходів: сортувати відходи й віддавати їх на переробку спеціалізованим організаціям – 51,5%, зменшувати використання одноразового пластику – 37,3%, зменшувати споживання електроенергії та газу – 32,5%, покращувати енергоефективність житла – 31,2%. Лише 6% не готові вживати жодних заходів. Якщо йдеться про підтримку політичних партій, наявність чітких положень щодо питань охорони довкілля та сталі енергетики в програмах політичних партій або кандидатів є точно важливою для 18,1% опитаних, скоріше важливою – для 26,2%.

У Німеччині розподіл відповідальності дещо відрізняється з об'єктивних причин: вона є членом Євро-союзу, який є важливим суб'єктом політичної влади. Згідно з дослідженням № 3 FRG відповідальними за протидію змінам клімату в ЄС є «бізнес та індустрія» – 74%, Європейський Союз – 63%, національний уряд – 63%, особисто громадяни – 56%, регіональна й локальна влада – 46%.

Також дослідження № 3 FRG показує, що 81% опитаних готові зменшувати кількість відходів і сортувати їх, 74% – зменшити використання одноразового пакування, зменшити споживання електроенергії від побутової техніки – 49%, вживати менше м'яса – 51%, споживати органічну їжу – 47%, використовувати більш дружні до довкілля альтернативи приватному автомобілю – 51%. Згідно з дослідженням № 5 FRG 54% опитаних у Німеччині готові уникати продуктів із надмірним пакуванням, 52% – купівлі надмірної кількості товарів, 48% – берегти енергію вдома, 40% – здавати матеріали на переробку, якщо це можливо. Крім цього, дослідження № 5 FRG показує, що 51% опитаних у Німеччині підтримують або скоріше підтримують тезу «Якщо політична партія не звертає серйозної уваги на зміни клімату, я не буду голосувати за них». Згідно з дослідженням № 3 FRG 67% опитаних німців вважають, що національний уряд робить недостатньо для боротьби зі змінами клімату.

Таким чином, ми бачимо, що існують об'єктивні відмінності, які впливають на розподіл відповідальності за розв'язання екологічних проблем в Україні й Німеччині, зокрема членство останньої в ЄС. Також існує методологічна відмінність у постановці питань, адже в Німеччині респондентів передусім запитують про розподіл влади й відповідальності щодо змін клімату, а в Україні – щодо екологічних проблем взагалі.

Проте ми бачимо в Україні готовність громадян розраховувати на себе в розв'язанні екологічних проблем, а на місцевому рівні – передусім на місцеву владу. Водночас у Німеччині респонденти покладають суттєво більшу відповідальність на бізнес у таких аспектах. Коли йдеться про готовність вживати заходів особисто, дослідження з Німеччини показують в цілому вищий рівень активності громадян. В обох країнах багато громадян готові продукувати менше відходів і сортувати їх, а також впроваджувати енергоощадні заходи. У питаннях харчування до половини німців готові споживати органічну їжу, але лише 21,8% – готові купувати й споживати більше локальних і самостійно вирощених продуктів.

Висновки. Порівняльний аналіз досліджень громадської думки з приводу екологічних проблем та їх розв'язань в Україні й Німеччині має ряд об'єктивних обмежень, які зумовлені методологічними підходами до проведення таких опитувань, формулювання запитань і варіантів відповіді. Передусім це стосується того, що в Німеччині проблему зміни клімату часто виділяють як ключову й домінуючу над усіма іншими проблемами, тому громадян запитують лише про неї. Також розв'язання екологічних проблем узагалі респонденти ототожнюють із розв'язанням проблеми зміни клімату. Крім цього, потрібно враховувати специфіку економічного розвитку, географічного положення, історичного контексту, політичної системи та інших аспектів розвитку України й Німеччини. Проте, урахувавши такі відмінності, можна виділити ряд спільних рис і закономірностей, які дозволяють провести такий порівняльний аналіз у деяких аспектах.

У вимірі важливості екологічних і кліматичних питань на фоні інших, які турбують суспільство, встановлено: проблема зміни клімату була однією з ключових для німецького суспільства впродовж 2020–2021 рр. навіть на фоні пандемії COVID-19. Вона перебувала на першій, другій або третій позиції в списку глобальних і національних проблем. В Україні ж залежно від специфіки запитання екологічні проблеми займали від восьмої до другої позиції. Також чітко прослідковується тенденція, коли зміни клімату українці вважають важливою глобальною проблемою, проте на локальному рівні вона поступається за важливістю іншим, передусім проблемі забруднення води, повітря та засмічення території. Таким чином, можна припустити, що в Україні гостріше постала проблема поводження з відходами й порушення законодавства, яке призводить до забруднення води, повітря, деградації земель, неналежної якості продуктів. Це може бути пов'язано з нижчими стандартами щодо чистоти довкілля, води, продуктів, ніж в Німеччині, а також гіршим контролем за рівнем їх дотримання.

У питанні розподілу відповідальності за подолання екологічних проблем українці показали значну довіру до самих громадян, а також до центральних органів влади. Коли йдеться про локальні проблеми, найбільшу відповідальність покладають на місцеву владу. Дещо нижчі очікування в такому випадку від бізнесу й лише в разі, коли йдеться про підприємства-забруднювачі. Водночас близько 85% опитаних вважали, що влада робить недостатньо. Зокрема, від держави очікують більше заходів з енергоефективності, боротьбу

з порушеннями й фінансові стимули відповідальної поведінки. У частині готовності до дій на персональному рівні до половини опитаних українців були готові сортувати сміття та скорочувати надмірне споживання, близько третини – впроваджувати енергоощадні заходи.

Коли йдеться про Німеччину, дослідження показують високі (понад 50%) очікування від бізнесу, національного уряду та ЄС, а також самих громадян у частині боротьби зі змінами клімату. Водночас 67% опитаних німців вважають, що національний уряд робить недостатньо для боротьби зі змінами клімату.

Коли йдеться про особисту відповідальність, більшість опитаних готові зменшувати кількість відходів і сортувати їх для переробки. Близько половини – споживати менше м'яса й більше органічної їжі, а також скорочувати енергоспоживання. Також близько 51% опитуваних були готові орієнтуватися на питання зміни клімату в програмах політичних партій. Це дещо вищий показник, ніж в Україні, де на екологічні аспекти в програмах партій зважали до 42% опитаних.

Отже, громадська думка в Німеччині серед екологічних проблем та їх рішень значно більше орієнтована на зміни клімату. Натомість в Україні ключовими пріоритетами є розв'язання проблеми забруднення довкілля, якості води, повітря, засмічення території та якості продуктів. Проте частина таких аспектів дотична, оскільки проблеми зміни клімату й відходів пов'язані між собою.

У цілому німецьке суспільство дещо більше готове до тиску на владу щодо подолання екологічних проблем, а також дій на персональному рівні. Проте різниця в підтримці різних заходів становить у середньому 10–15%.

Список використаних джерел:

1. EARTH DAY 2020: How does the world view climate change and Covid-19. *IPSOS GLOBAL ADVISOR*. April 2020. URL: <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-04/earth-day-2020-ipsos.pdf> (дата звернення: 05.11.2021).
2. Forschungsgruppe Wahlen: Politbarometer. 2020. URL: https://www.forschungsgruppe.de/Umfragen/Politbarometer/Langzeitentwicklung_-_Themen_im_Ueberblick/Politik_II/#Probl1 (дата звернення: 05.11.2021).
3. Hasselbach C. Germany's election results: Facts and figures. *DW* : web-site. URL: <https://www.dw.com/en/germanys-election-results-facts-and-figures/a-59343789> (дата звернення: 05.11.2021).
4. Harrabin R. G7 summit: Leaders pledge climate action but disappoint activists. 13 June 2021. *BBC News* : web-site. URL: <https://www.bbc.com/news/world-57461670> (дата звернення: 05.11.2021).
5. Standard Eurobarometer 95. The key indicators. Spring 2021. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=76736> (дата звернення: 05.11.2021).
6. Transatlantic Trends 2020. Kantar Public. 40 p. *GMF* : web-site. URL: https://www.gmfus.org/sites/default/files/TT20_Final.pdf (дата звернення: 05.11.2021).
7. UN chief: Window to avert devastating climate impacts "rapidly closing". 23 September 2021. *United Nations* : web-site. URL: <https://news.un.org/en/story/2021/09/1100912> (дата звернення: 05.11.2021).
8. Екологічні тренди в Україні: погляд громадян : Звіт за результатами соціологічного дослідження / С. Балюк, Н. Клаунінг, Л. Четвертухіна, М. Коваль-Гончар. Київ : Інститут Горшеніна, 2021. 58 с. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17805.pdf> (дата звернення: 05.11.2021).
9. Дослідження Eurobarometer від Європейської Комісії на тему загальних пріоритетів суспільства у Німеччині, проведене 15 червня – 08 липня 2021 р. (дослідження № 4 FRG).
10. Драчук С. Індекс сприйняття корупції: Україна поліпшилась, але є ризики. 21 січня 2021 р. *Радіо Свобода* : вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/indeks-spryniattia-korupciji-2020/31070408.html> (дата звернення: 05.11.2021).
11. Захист довкілля у громадській думці українців : Загальнонаціональне опитування. 26 жовтня 2021 р. / Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології. URL: <https://dif.org.ua/article/zakhist-dovkillya-u-gromadskiy-dumtsi-ukraintsiv> (дата звернення: 05.11.2021).
12. Зануда А. «На волоссі». Чому вас має цікавити кліматичний саміт у Глазго. 31 жовтня 2021 р. *BBC News Україна* : вебсайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59080527> (дата звернення: 05.11.2021).
13. Заїка А., Герасименко І. Уявлення та пріоритети громадян України у сфері охорони довкілля та сталої енергетики : Аналітичний звіт за результатами двох хвиль національного соціологічного опитування. 8 вересня 2020 р. / Програма розвитку ООН. *UNDP Україна* : вебсайт. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/environment_energy/report_priorities-of-ukrainian-in-environment-sustainable-energy.html (дата звернення: 05.11.2021).
14. Партія Зелених України. Офіційний сайт. URL: <http://greenparty.ua/> (дата звернення: 05.11.2021).
15. Пробитюк А., Дік В. Гроші зі сміття. Як Німеччина стала чемпіоном світу з переробки відходів. 21 липня 2017 р. *DW* : вебсайт. URL: <https://www.dw.com/uk/a-39348406> (дата звернення: 05.11.2021).
16. У Римі почався саміт лідерів G20. 30 жовтня 2021 р. *Радіо Свобода* : вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rome-g20-summit/31537039.html> (дата звернення: 05.11.2021).

References:

1. Drachuk, S. (2021). Indeks spryniattia koruptsii: Ukraina polipshylas, ale ye ryzyky. *Radio Svoboda*. [Corruption Perceptions Index: Ukraine has improved, but there are risks]. <https://www.radiosvoboda.org/a/indeks-spryniattia-korupciji-2020/31070408.html> [in Ukrainian].
2. Forschungsgruppe Wahlen. (2021). *Politbarometer*. https://www.forschungsgruppe.de/Umfragen/Politbarometer/Langzeitentwicklung_-_Themen_im_Ueberblick/Politik_II/#Probl1 [in German].

3. Gorshenin Institute. (2020). Doslidzhennia "Ekolohichni trendy v Ukraini: pohliad hromadian" [Research "Environmental trends in Ukraine: the view of citizens"]. Gorshenin Institute. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17805.pdf> [in Ukrainian].
4. Hasselbach, C. (2021). Germany's election results: Facts and figures. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/en/germanys-election-results-facts-and-figures/a-59343789> [in English].
5. Harrabin, R. (2021). G7 summit: Leaders pledge climate action but disappoint activists. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/world-57461670> [in English].
6. Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation, The Center for Political Sociology. (2021). Nationwide poll "Environmental protection in the public opinion of Ukrainians". <https://dif.org.ua/article/zakhist-dovkillya-u-gromadskiy-dumtsi-ukraintsiv> [in Ukrainian].
7. IPSOS GLOBAL ADVISOR. (2020). *Earth Day 2020: How does the world view climate change and Covid-19*. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2020-04/earth-day-2020-ipsos.pdf> [in English].
8. Kantar Public. (2020). Transatlantic Trends 2020. https://www.gmfus.org/sites/default/files/TT20_Final.pdf [in English].
9. United Nations News. (2021). UN chief: Window to avert devastating climate impacts 'rapidly closing'. <https://news.un.org/en/story/2021/09/1100912> [in English].
10. Official site of the Green Party of Ukraine. (2021). <http://greenparty.ua/> [in Ukrainian].
11. Probytiuk, A., Dik, V. (2017). Hroshi zi smittia. Yak Nimechchyna stala chempionom svitu z pererobky vidkhodiv [Money from garbage. How Germany became the world champion in waste recycling]. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/uk/a-39348406> [in Ukrainian].
12. Radio Svoboda. (2021). U Rymi pochavsia samit lideriv G20 [The G20 summit began in Rome]. *Radio Svoboda*. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rome-g20-summit/31537039.html> [in Ukrainian].
13. Representations and priorities of Ukrainian citizens in the field of environmental protection and sustainable energy]. *UNDP*. https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/environment_energy/report_priorities-of-ukrainian-in-environment-sustainable-energy.html [in Ukrainian].
14. Standard Eurobarometer 95. (2021). The key indicators, Spring 2021. <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=76736> [in English].
15. Zanuda, A. (2021). "Na volosyni". Chomu vas maie tsikavyty klimatychnyi samit u Hlazgo [Why you should be interested in the climate summit in Glasgow]. <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59080527> [in Ukrainian].
16. Zaika, A., Herasymenko I. (2020). Uiavlennia ta priorytety hromadian Ukrainy u sferi okhorony dovkillia ta staloi enerhetyky [Analytical report on the results of two waves of the national sociological survey (December 2018, February 2020)]. *UNDP*. https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/environment_energy/report_priorities-of-ukrainian-in-environment-sustainable-energy.html [in Ukrainian].